https://doi.org/10.17651/ONOMAST.69.24
Onomastica LXIX, 2025
PL ISSN 0078-4648

MIROSŁAWA SAGAN-BIELAWA
m.sagan-bielawa@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0003-2940-9259
Uniwersytet Jagielloński
Kraków, Polska

5. CZESKA KONFERENCJA ONOMASTYCZNA (PRAGA, 7–10 KWIETNIA 2025)

W dniach 7–10 kwietnia 2025 r. w Czeskiej Akademii Nauk w Pradze odbyła się 5. Czeska Konferencja Onomastyczna (5. česká onomastická konference). Jej organizatorem był Instytut Języka Czeskiego (Ústav pro jazyk český), w ramach którego funkcjonuje Wydział Onomastyki (Oddělení onomastiky).

Tegoroczne spotkanie zgromadziło ponad 90 uczestników z Czech, Austrii, Estonii, Litwy, Niemiec, Polski, Rumunii, Słowacji, Ukrainy, Węgier. Konferencja była poświęcona związkom onomastyki z innymi dyscyplinami nauki, nie tylko językoznawczymi (tj. stylistyką, gramatyką, ortografią, ortoepią, językoznawstwem korpusowym, historią języka i etymologią, dialektologią), ale również z naukami przyrodniczymi, naukami społecznymi, kartografią, historią i archeologią oraz literaturoznawstwem.

Obrady z udziałem władz Instytutu Języka Czeskiego zainaugurował referat Christiana Zschieschanga „Onomastics and interdisciplinarity: Practical experiences and theoretical positions". Dotyczył on współpracy w ramach wspólnych przedsięwzięć badawczych z przedstawicielami różnych dziedzin nauki. Do wyobraźni słuchaczy przemówiła zwłaszcza fotografia umieszczona w prezentacji, na której onomasta i geograf stoją w grupie badaczy na dalszym planie, za historykami i archeologami. Ku pocieszeniu audytorium zaniepokojonego tą wizualizacją pozycji onomastyki referent zapewnił, że to ujęcie zupełnie przypadkowe, uchwycone podczas badań terenowych.

Dalsze obrady, przez kolejne cztery dni, odbywały się w dwóch równoległych sekcjach tematycznych. Dwie z pierwszych sekcji były poświęcone zagadnieniom ortograficzno-ortoepicznym. W sekcji zatytułowanej „Onomastics and orthography" (przeplatające się z czeskimi angielskie tytuły sekcji sygnalizowały, że językiem wystąpień będzie angielski) Annika Hussar zaprezentowała referat na temat wariantywności pisowni imion w Estonii, zaś wystąpienie Tamása Farkasa dotyczyło węgierskich zasad ortograficznych. W sekcji popołudniowej „Onomastika a ortoepie & ortografie" referaty wygłosili Barbora Martinkovičová, Veronika Štěpánová i Jiří Novák, Pavel Štěpán oraz Martin Beneš. Jednym z zagadnień szczegółowych była adaptacja nazw angielskich w języku czeskim, również w zakresie wymowy. Martin Beneš poświęcił uwagę motywacji i strukturze nazw stacji kolejowych w Republice Czeskiej.

Zagadnienie, które powracało w kolejnych dniach konferencji, to przeszłość nazw własnych i związki onomastyki z historią, językoznawstwem historycznym czy archeologią. W jednej z pierwszych konferencyjnych sekcji „Onomastika a archeologie" Tomáš Klír i Viktorie Janovská wygłosili referaty na temat badań nazewnictwa Czech z okresu średniowiecza. W części popołudniowej, w sekcji „Onomastika a historická lingvistika", mogliśmy wysłuchać wystąpienia Hany Kreisingerovej i Kateřiny Volekovej dotyczącego nazw własnych w średniowiecznych czeskich kolofonach, a następnie Miloslavy Vajdlovej, która zreferowała problem interpretacji nazewnictwa w tekstach z początku epoki nowożytnej. Sekcję tę zamknął referat Liubov Ostash na temat słowiańskiego imienia *Продан*/*Prodan* w antroponimii ukraińskiej. Sekcja historycznojęzykowa była kontynuowana

This is an Open Access article distributed under the terms of
the Creative Commons Attribution-NoDerivatives 4.0 International (CC BY-ND 4.0) License
(https://creativecommons.org/licenses/by-nd/4.0/), which permits copying and redistribution,
commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited.
© Copyright by Instytut Języka Polskiego PAN, Kraków 2025.
Publisher: Institute of Polish Language, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk]

w trzecim dniu konferencji, tym razem pod angielskojęzycznym tytułem „Onomastics and historical linguistics". Jadranka Gvozdanović poruszyła wówczas kwestię powiązań metodologicznych onomastyki i językoznawstwa historycznego. Wysłuchaliśmy też dwóch referatów dotyczących toponimii: Haralda Bichlmeiera, który na przykładzie nazw miejscowych słowiańskiego pochodzenia z północno-wschodniej Bawarii pokazał relacje między prawami językowymi (głosowymi) a historią osadnictwa, oraz Soni Wojnarovej — o kolorach czerwonym i żółtym w toponimii czeskiej i fińskiej.

Wystąpienia z zakresu antroponimii zamykały pierwszy dzień obrad. Mogliśmy wtedy uczestniczyć w sekcji „Židovská antroponyma", poświęconej imionom Żydów z okresu XIX w., a także z pierwszej połowy XX w. Można powiedzieć, że była to sekcja polska. Monika Kresa przedstawiła materiał ze Stoczka, Henryk Duszyński-Karabasz z Nakła, a Aleksandra Żurek-Huszcz — z Łodzi. Sekcja antroponimiczna miała ciąg dalszy następnego dnia, tym razem pod tytułem „Příjmení a přezdívky". Klaudia Abucewicz omówiła interferencje leksykalne w nazwiskach notowanych w XIX-wiecznych księgach metrykalnych z Nowych i Starych Trok, a Agata Łojek — nazwiska pochodzenia niemieckiego z ksiąg parafialnych w Daleszycach (XVII–XIX w.). Współczesnych przezwisk odwołujących się do pożywienia dotyczył referat Anny Piechnik i Barbary Batko-Tokarz.

Wątek antroponimiczny był kontynuowany w kolejnych dniach obrad. Referaty wygłoszone w sekcji „Family names" dotyczyły badań porównawczych, zestawiających systemy nazewnicze różnych krajów i języków. Kitti Hauber dokonała analizy węgierskich i niemieckich nazwisk z Kotliny Karpackiej z XVIII w. Karl Hohensinner i Stephan Gaisbauer porównali materiał nazewniczy z Austrii i Republiki Czeskiej. Grupa badaczy z Czech, Węgier i Polski — Žaneta Dvořáková, Mariann Slíz, Tamás Farkas i Justyna Walkowiak — poświęciła wystąpienie najpopularniejszym w krajach Grupy Wyszehradzkiej nazwiskom motywowanym przez etnonimy.

Powracającym podczas konferencji tematem była polityka nazewnicza. W sekcji „Name policy" na zadane w tytule referatu pytanie o czynniki decydujące („Names and politics — who makes decisions in Estonia") próbowali odpowiedzieć Peeter Päll i Tiina Laansalu. Liudmyla Kravchenko przedstawiła referat na temat przemianowywania nazw ukraińskich wsi w ramach dekomunizacji w latach 2015–2016, a Kitti Hauber, Judit Kozma i Judit Raátz omówiły aspekty prawne nadawania i używania nazw osobowych na Węgrzech. Z tematyką tych referatów korespondowały również wystąpienia w kolejnych dniach, zwłaszcza w sekcjach poświęconych nazewnictwu miejskiemu. W drugim dniu konferencji szeroko rozumiana polityka nazewnicza pojawiła się w referatach wygłoszonych w ramach sekcji „Urbanonyma". O byłych i obecnych nazwach ulic dwóch osiedli w Brnie mówiła Michaela Boháčová, Anna Tabisz — o tożsamościowym wymiarze nazewnictwa miejskiego Opola, Ján Bauko zaś — o problemach translatorskich związanych z funkcjonowaniem dwujęzycznych (słowackich i węgierskich) nazw ulic. W sekcji „Street names", która odbyła się w trzecim dniu konferencji, Halyna Zymovets wygłosiła referat o współczesnych nazwach ulic w Kijowie w kontekście identyfikacji narodowej, Ilona Mickienė i Rita Baranauskienė poruszyły problem upamiętniania osób w nazwach ulic w Kownie. Justyna Walkowiak przeanalizowała charakter zmian, jakie zachodziły w nazewnictwie Poznania w okresie II wojny światowej. Do powyższych problemów nawiązywały pośrednio dwa referaty wygłoszone w ostatnim dniu obrad w sekcji „Onomastics and cartography", pokazujące, że mapę można odczytywać jako odbicie procesów historycznych i społecznych. Były to referaty Marit Alas na temat toponimii Estonii oraz Veslavy Sidaravičienė o nieoficjalnym nazewnictwie miejskim Wilna.

Wśród zagadnień, o których dyskutowano w Pradze, znalazła się również gramatyka nazw własnych. W drugim dniu konferencji odbyła się sekcja „Onomastics and grammar", podczas której koncepcję *Special Onymic Grammar* (SOG) przybliżyli słuchaczom Thomas Stolz i Nataliya Levkovych — m.in. na materiale z języka rumuńskiego — oraz Julia Nintemann, która analizowała toponimy i antroponimy w konstrukcjach przestrzennych. Problem wariantywności morfologicznej nazw własnych w języku węgierskim zreferowały Judit Kozma, Zsófia Ludányi i Dorottya Jakab, bazując na zapytaniach kierowanych do poradni językowej.

W sekcji „Onomastika a etymologie" o etymologizowaniu nazw własnych w słownikach etymologicznych mówiły Ilona Janyšková i Helena Karlíková, Jiří Rejzek — o dyskusyjnych staroczeskich rekonstrukcjach nazw miejscowych w dziele „Místní jména v Čechách" Antonína Profousa.

W ramach tej sekcji Katarzyna Nowak wygłosiła również referat o nazwach miejscowych w gminie Krośniewice.

W programie konferencji nie mogło zabraknąć zagadnień związanych z chrematonimią. Sekcję „Chrématonyma" (w trzecim dniu konferencji) zdominowały wystąpienia związane z nazwami stosowanymi w gastronomii: Terezy Slaměníkovej — o nazwach restauracji z kuchnią dalekowschodnią, Renaty Przybylskiej — o motywacji nazw restauracji i kawiarni w Krakowie, Danuty Lech-Kirstein — o innowacjach w nazywaniu potraw w polskich restauracjach. „Wyłomem" w tej sekcji wydał się referat Piotra Tomasika o nieoficjalnych imionach wozów tramwajowych. Chrematonimia powróciła w sekcji „Commercial names", kończącej praską konferencję. Rebeca Petruș przedstawiła referat o nazwach aren sportowych w Rumunii, Liudmyla Kravchenko i Alla Tytok zreferowały problem uwarunkowanego sytuacją polityczną przemianowywania nazw w ukraińskim handlu w latach 2022–2024. Ilona Kulak omówiła nazwy polskich sklepów działających w Chicago i na jego przedmieściach.

Liczne wystąpienia konferencyjne poświęcono onomastyce literackiej. Były to trzy sekcje: „Proper names in literature and translation", „Propria v próze", „Propria v poezii". W pierwszej z wymienionych sekcji problematykę translatologiczną poruszyła Mariann Slíz, która zwróciła uwagę na zależność sposobu tłumaczenia od kategorii nazwy własnej. O walencji onomastycznej w powojennej literaturze rumuńskiej mówiła Raluca Giurgiulescu. Z kolei Bíbor Klára Kovács-Sipos przedstawiła referat o nazywaniu postaci kobiecych w XVIII- i XIX-wiecznej węgierskiej beletrystyce historycznej. W sekcji poświęconej prozie Tereza Klemensová, Jana Davidová Glogarová i Veronika Poláchová dokonały analizy postmodernistycznego krajobrazu onomastycznego na przykładzie prozy Miloša Urbana i Michala Ajvaza, zaś Michal Maléř omówił warstwę leksykalno-onomastyczną wybranych powieści produkcyjnych. Problem badawczy, jakim są nazwy własne w poezji, zarysował Karel Komárek. Hana Mžourková na przykładzie poezji słoweńskiej omówiła rolę antroponimów i pseudoantroponimów w budowaniu świata przedstawionego. Funkcję toponimii w poetyckim obrazie Jesioników zaprezentował w swoim wystąpieniu Karel Střelec.

W trzecim dniu konferencji uczestnicy mieli okazję wysłuchać wielu referatów wiążących onomastykę z innymi działami językoznawstwa. Tematy z zakresu dialektologii znalazły się w sekcji „Onomastika a dialektologie". O wpływie obecnych nazw polskich województw na potoczne wyobrażenia o zróżnicowaniu dialektalnym Polski mówiła Mirosława Sagan-Bielawa. Czeskie toponimy motywowane gwarowymi wariantami apelatywu *borovice* 'sosna' przeanalizowała Martina Zirhutová. Stanislava Spinková, Hana Svobodová i Tadeáš Krch przedstawili kształtowanie się czeskich hipokorystyków z punktu widzenia geografii lingwistycznej. Marta Šimečková poruszyła problem odróżnienia zoonimów od apelatywów w opracowywanym słowniku dialektów języka czeskiego.

Podczas obrad sekcji „Onomastika a sociolingvistika, kognitivní lingvistika a ekolingvistika" Katarzyna Skowronek, w referacie „Metodologie onomastyczne a definicje społeczeństwa", odniosła się do socjologicznych koncepcji społeczeństwa. O perspektywie kognitywnej w odniesieniu do toponimii mówił w kolejnym wystąpieniu Jaromír Krško, zaś wątki ekolingwistyczne znalazły się w referacie Urszuli Bijak „Lapidarium onimiczne, czyli o nazwach głazów narzutowych".

Różnorodna tematycznie była także część „Onomastika a právo, politika a média", zasadniczo zdominowana przez tematykę medialną. Pojawił się tam ponadto wątek formalnoprawny — w referacie Žanety Dvořákovej i Andrei Bartíkovej, które zapoznały słuchaczy z interesującymi przypadkami ekspertyz i sporów sądowych w sprawie nadawania imion w Czechach. Z kolei Jaroslav David i Jana Davidová Glogarová na materiale z korpusu parlamentarnego Republiki Czeskiej przedstawili możliwości prowadzenia badań onomastycznych, uwzględniając specyfikę językoznawstwa naiwnego. Rafał Mazur przeanalizował użycie toponimów w wybranych polskich mediach relacjonujących wojnę rosyjsko-ukraińską. Halszka Górny poświęciła uwagę ideonimom we współczesnym dyskursie medialnym — na przykładzie tytułów artykułów w czasopismach społeczno-kulturalnych.

Dwie z ostatnich sekcji konferencji zostały poświęcone nazewnictwu pograniczy oraz kontaktom językowym. W sekcji „Proper names in language and cultural contacts" Adelina Emilia Mihali wygłosiła referat dotyczący interferencji słowiańskich w zakresie toponimii w Karpatach, Oliviu Felecan i Daiana Felecan omówili socjoonomastyczne aspekty funkcjonowania społeczności czeskiej

i słowackiej w Rumunii, Andrea Bölcskei i Gábor Mikesy poświęcili swój referat dziedzictwu nazewniczemu Czechów mieszkających na Węgrzech. Zbliżoną tematycznie sekcję „Toponyma v pohraničí" otwierał referat Łukasza Karpeckiego na temat wiejskich nazw terenowych i krajobrazu językowo-kulturowego pogranicza polsko-ukraińskiego. Potem mogliśmy wysłuchać wystąpienia Martiny Ptáčníkovej, która zaprezentowała historyczne pocztówki z rejonu Broumova jako potencjalne źródło do badań toponimii pogranicza czeskiego. Katarzyna Jonkisz omówiła opracowania leksykograficzne toponimii polsko-czeskiego pogranicza od połowy XIX w. do początku II wojny światowej.

W ostatnim dniu konferencji odbyła się również druga sesja plenarna, podczas której powrócił problem związku onomastyki z językoznawstwem kognitywnym — w referacie Katalin Reszegi dotyczącym polisemii i synonimii nazw własnych („Polysemy and synonymy of proper names from a cognitive perspective").

Okazją do chwili oddechu podczas intensywnych obrad był program kulturalny. Jednym z punktów tego programu była wycieczka statkiem po Wełtawie wokół wyspy Kampa i zwiedzanie Muzeum Mostu Karola. W trzecim dniu konferencji odbyła się też uroczysta kolacja w praskiej Café Louvre. Podczas tego spotkania mieliśmy okazję wysłuchać m.in. pieśni z opery *Rusałka* Antonína Dvořáka oraz kilku innych utworów w wykonaniu jednej z koleżanek z Instytutu Języka Czeskiego, profesjonalnej śpiewaczki, której akompaniowali instytutowi koledzy i koleżanki (był to zaskakujący, ale jakże miły dla ucha przejaw interdyscyplinarności).

Na koniec należy przywołać nazwiska naszych gospodarzy i głównych organizatorów konferencji. Byli to Pavel Štěpán, Žaneta Dvořáková, Martina Ptáčníková. Obrady zamknął Pavel Štěpán, w podziękowaniach podkreślając m.in. sukces organizacyjny. Konferencja bowiem — co się rzadko zdarza — odbyła się bez konieczności zmian w programie, nikt nie odwołał przyjazdu i zostały wygłoszone wszystkie zaplanowane referaty. Jako jedna z uczestniczek tej konferencji muszę potwierdzić, że wszyscy docenialiśmy sprawność organizacyjną koleżanek i kolegów z Instytutu Języka Czeskiego Czeskiej Akademii Nauk, ich gościnność, a bogatego i niezmienionego programu konferencji można pozazdrościć.